

Vrees voor baan slecht voor consumptie

Auteur(s):

Deze rubriek wordt maandelijks samengesteld door Robert-Paul Berben, Ronald Bosman, Maarten van Rooij en Ad Stokman van de Nederlandsche Bank. R.P.Berben@dnb.nl

Verschenen in:

ESB, 88e jaargang, nr. 4416, pagina 499, 17 oktober 2003

Rubriek:

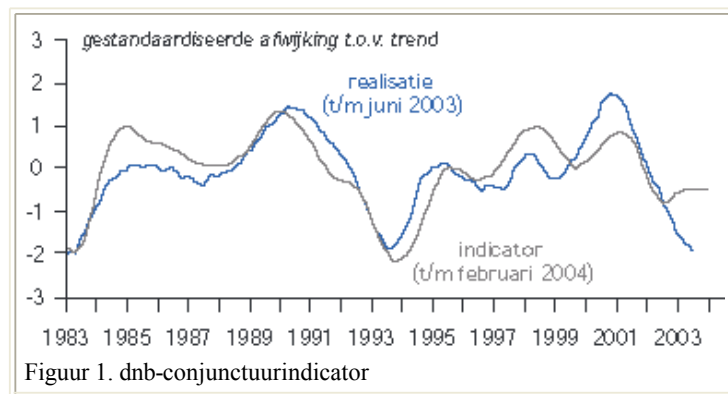
DNB-indicator

Trefwoord(en):

conjunctuur

De perceptie van consumenten op hun arbeidsmarktperspectief is mede bepalend voor de consumptie. Is er sprake van paniekvoetbal?

De DNB-conjunctuurindicator beweegt zich sinds begin dit jaar op een min of meer stabiel niveau (zie [figuur 1](#)). De realisatiereeks laat daarentegen een onafgebroken daling zien. Het is nog onduidelijk of de verwachtingen ten aanzien van conjunctureel herstel die in de indicator besloten liggen, zullen uitkomen. Dat verwachtingen van groot belang kunnen zijn voor conjuncturele ontwikkelingen, wordt onderstreept door het recente beloop van de particuliere consumptie.

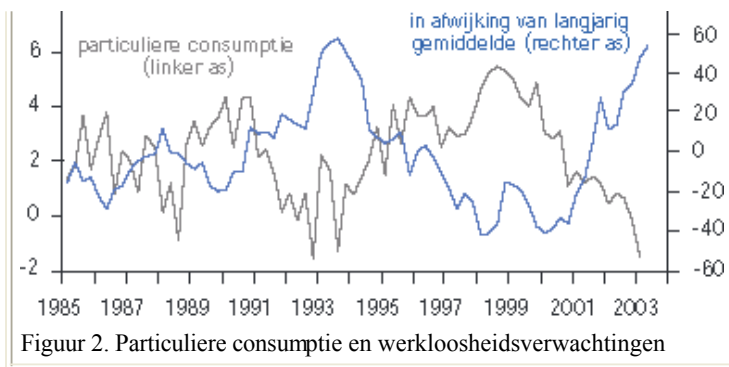
Consumptie duikelt...

Kortgeleden is bekend geworden dat de Nederlandse economie in het tweede kwartaal van dit jaar met 1,2 procent is gekrompen ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Dit is de grootste daling in twintig jaar. Opvallend hierbij is de daling van de particuliere consumptie met 1,2 procent ten opzichte van het eerste kwartaal van dit jaar. In het eerste kwartaal van dit jaar nam de particuliere consumptie ook al af. Deze terugval in de consumptie vindt plaats tegen de achtergrond van een snel oplopende werkloosheid. Een verband tussen beide ontwikkelingen ligt derhalve voor de hand.

... mede door werkloosheid...

Een theoretisch kader voor de relatie tussen particuliere consumptie en werkloosheid vormt de levenscyclus/permanente-inkomenshypothese. Uitgangspunt in deze hypothese - waarvan de recent overleden Nobelprijswinnaar Franco Modigliani één van de geestelijk vaders is - is dat consumeren en sparen onderdeel zijn van een intertemporeel beslissingsproces. Doel van dit beslissingsproces is om consumptie zodanig in de tijd te verdelen dat de extra bevrediging die men ontleent aan een beetje meer consumptie in het ene jaar ongeveer gelijk is aan die in elk ander jaar. Bij dit verdelingsproces moet wel de tering naar de nering gezet worden: de totale consumptie mag nooit meer bedragen dan het financiële vermogen en inkomen uit arbeid over de gehele planningshorizon. De theorie impliceert dat consumenten alleen hun bestedingen aanpassen bij een permanente inkomensverandering. Een tijdelijke inkomensdaling, bijvoorbeeld als gevolg van kortstondige werkloosheid, zou slechts een beperkte invloed op de particuliere consumptie hebben.

[figuur 2](#) laat het verband zien tussen de groeivoet van de particuliere consumptie en werkloosheidsverwachtingen, waarbij de tijdshorizon één jaar is. De figuur suggereert dat de huidige daling van de particuliere consumptie, evenals begin jaren negentig, deels toe te schrijven is aan de sterke verslechtering van het door consumenten gepercipieerde arbeidsmarktperspectief. Vanuit het perspectief van de levenscyclus/ permanente-inkomenshypothese lijkt de reactie van consumenten op deze verandering in het arbeidsmarktperspectief evenwel - net als over de rest van de beschouwde periode - disproportioneel groot.

...waarvan de kans wordt overschat

Uit experimenteel onderzoek, onder meer uitgevoerd door psycholoog Daniel Kahneman - Nobelprijswinnaar economie van verleden jaar - blijkt echter dat mensen systematische inschattingfouten maken. Kleine kansen worden bijvoorbeeld in de regel overschat. In voorliggende specifieke geval is het niet denkbeeldig dat consumenten hun persoonlijke kans op werkloosheid - net als de duur van de werkloosheid - te hoog inschatten. Een aanzienlijke verwachte inkomensverslechtering is dan het gevolg, resulterend in een duikvlucht van de consumptie. Een verbetering van het arbeidsmarktperspectief lijkt derhalve noodzakelijk om de particuliere consumptie weer aan te zwengelen. De ingeslagen weg van loonmatiging is hierbij een goede voorzet.